

KADINLARIN ANNELİĞE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

WOMEN'S VIEWS on MOTHERHOOD

Canan UÇAKCI ASALIOĞLU¹-Feride ERCAN²-Esra ERDEM³
Aysel TÜFEKÇİ AKCAN⁴

Öz

Bu araştırmanın amacı kadınların bakış açısından anneliğin kadının dünyasında ne anlama geldiğini incelemektir. Araştırmada temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu gebe, henüz çocuğu olmayan ve çocuğu olamayan toplam beş katılımcıdan oluşmaktadır. Veriler yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmış ve içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan tüm katılımcıların anneliğe yoğun ve karşılıksız sevgi ve şefkat, sorumluluk, fedakârlık ve çocuk merkezli bir yaşam özelliklerini atfettikleri görülmüştür. Annelik kimliğine gebe kadınların, kadınlık kimliğine ise çocuğu olmayan ve olamayan kadınların vurgu yaptıkları dikkat çekmiştir. Katılımcıların görüşme sorularına verdikleri yanıtlarda kimi zaman içselleştirilmiş bir değer olarak, kimi zaman ise bir mağduriyet kaynağı olarak toplumsal baskının izlerine rastlanmıştır. Ve son olarak katılımcıların tamamının yoğun ancak nitelik olarak birbirinden farklı duygular yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bulgular katılımcılardan alıntılar verilerek sunulmuş ve ilgili alanyazın çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kadın, annelik, nitel araştırma, görüşme

Abstract

The aim of this research is to investigate the meaning of motherhood in women's lives from their perspectives. The basic qualitative research design is used in the study. The participant of the research include total of five women some whom were pregnant, some of whom have not yet had any children, and others were unable to have children. Data were collected through a structured interview technique and analyzed using content analysis techniques. It was observed that all the participants in the study, attributed such characteristics to motherhood as intense and unconditional love and compassion, responsibility, sacrifice and a child-centered life. It was found that while pregnant women emphasized motherhood identity, women who have not yet had any children and those who were unable to have children emphasized womanhood identity. In the answers of the participants to the interview questions, traces of social pressure were found sometimes as an internalized value and sometimes as a source of victimization. And finally, it was revealed that all the participants experienced intense but qualitatively different emotions. The findings were presented with excerpts from the participants and discussed within the framework of the related literature.

Keywords: Woman, motherhood, qualitative research, interview

¹ Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, cananucakci_2001@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-1683-1357

² Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, feride--ercan@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-3239-9058

³ sr-erdem@hotmail.com, Orcid: 0000-0001-7720-8190

⁴ Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, tufekciay@gmail.com, Orcid: 0000-0001-7792-5624

1. GİRİŞ

Kadınlar için duygusal duyarlılığın arttığı bir dönem olan annelik genellikle mutluluk ve tamamlanma duygularıyla dile getirilirken, kadının hayatında gebelik ile başlar ve yaşam boyu devam eder. Bir kadının anneliğe yönelik algısı kişisel koşullarından, ekonomik şartlarından, eşi ve ailesi ile olan ilişkisinden, kendi hakkındaki görüşlerinden, anne olma isteğinden ve yaşadığı toplumun yapısından etkilenir (Barnes, 2014; Körükcü, Fırat ve Kukulu, 2010; Körükcü, Kukulu ve Fırat, 2012).

Annelik kadının hayatında önemli değişiklikler meydana getirmekte ve aynı zamanda kadınların amaç ve sorumluluklarının değiştiği, yeni bir sürece adım atılan bir dönem olarak görülmektedir (Don, Chong, Biehle, Gordon, ve Mickelson, 2014; Özkan ve Polat, 2011). Anne olma ile birlikte kadınlar kendilerini yeniden tanımlayarak yeni bir kimlik geliştirirler (Beydağ, 2007; Mercer, 2004). Kadınların anne olma sürecinin karmaşık bir yapıda olduğu düşünülmektedir. Kadınlar bu süreçte bir yandan önceki kimliğin kaybına yönelik bir yas süreci bir yandan da yeni bir kimlik dönüşümü sürecine girmektedir (Laney, Lewiss Hall, Anderson ve Willingham, 2015).

Annelik rolü, toplumsal ve kültürel olarak belirlenmekte ve annelik rolüne yüklenen değerler bir toplumdan diğerine, değişebilmektedir (Maher ve Saugeres, 2007).

Çocuk sahibi olmak istemeyen ya da eşleri veya kendilerinden kaynaklı çeşitli sağlık problemlerinden dolayı çocuğu olamayan kadınlar sosyal ve kültürel etkiler nedeniyle stres yaşayabilmektedirler. Çocuk sahibi olamayan kadınlar kendilerini toplumdan soyutlanmış görmekte ve bu durumu utanç duygusu şeklinde dile getirmektedirler (Kuş, 2008). İngiltere de yapılan bir çalışmada infertilite tedavisi sonucu anne olan kadınlarla yapılan çalışmada kadınlar anneliği armağan olarak görmüş ve infertil olarak anıldıklarını belirtmişlerdir (Ladores ve Aroian, 2015). Özellikle kadın-erkek eşitsizliğinin daha çok görüldüğü ve ailenin toplumun temel yapı taşı kabul edildiği toplumlarda çocuk sahibi olmayan kadınların daha fazla stres yaşadığı düşünülmektedir (Barnes, 2014; O'Brien, Yoo, Kim, Cho ve Salahuddin, 2020).

Geleneksel anlayışa göre annelik, şefkat, fedakârlık, çocuğunu hayatın merkezine koyma, çocuğunun ihtiyaçlarına öncelik verme davranışlarıyla beraber tanımlanır. Bu özellikler çoğunlukla “iyi anne” kavramıyla birlikte anılmaktadır (Vincent, 2010). Ayrıca kadınların anne olma ile birlikte yalnız çocuğun bakımı ve eğitimini değil, ailenin sorumluluğu ve ev işleri gibi işleri de üstlendiği görülmüştür (Işık, 2015). Özellikle anneliklerinin ilk döneminde kadınların yaşam stilleri ve rutinlerinin büyük ölçüde değiştiği ve bu durumun kadınlar için kısıtlayıcı olduğu saptanmıştır (Horne, Corr ve Earle, 2005).

Konuyla ilgili alanyazına bakıldığında kadınların bireysel özellikleri veya yaşadıkları kültürel yapı nedeniyle anneliğe ilişkin bulgular değişebilmektedir. Çocuğu olan kadınların, olmayan kadınlara göre daha az yaşam stresine, daha az sağlık problemlerine (McDonough, Walters ve Strohschein, 2002), daha yüksek yaşam doyumuna (Mcquillan, Torres Stone ve Greil, 2007), daha düşük depresyon düzeyine (Facchin, Buggio, Drudi ve Vercellini, 2019; Koropeckyj-Cox, 2002) sahip olduğunu belirten bulgular vardır. Öte yandan, Suppes (2020) kadınların yaşam memnuniyeti durumunun birçok faktörden etkilenebildiğini, anne olmanın ya da olmamanın kadınların yaşam memnuniyeti ifadelerindeki farklılıkları açıklayamadığını ileri sürmektedir.

Kadın ve anne olma kavramlarının kültür ve sosyal yapıdan etkilendiği bilinmektedir. Kadın olma veya anne olma, olamama gibi durumlar kadınların yaşamını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Çocuk sahibi olan ve ol(a)mayan kadınların kadın ve anne olmaya yönelik algıları farklılık gösterebilmektedir (Korukcu, Kukulu, Fırat, 2012; Körükcü

ve Kukulu, 2010). Kadınların anneliğe ilişkin görüşlerinin belirlenmesinin kadınların sağlık ve diğer sosyokültürel yapılarını nasıl etkilediğinin belirlenmesi önem kazanmaktadır. Bizim çalışmamızda da kadınların anneliğe ilişkin görüşleri, bu görüşlerin nelerden etkilendiği, anne olamama durumlarının kadınların hayatında nasıl etkiler oluşturduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

Kadınların anneliğe yönelik görüşlerini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. “Nitel araştırmalarda, araştırmacı, çoğunluk hakkındaki genel doğrunun ne olduğunu bulmak yerine, dikkatli ve titiz bir biçimde belirli ya da özgün olanı derinliğine anlamak ister.” (Merriam, 2015, s. 215). Araştırmada nitel yöntemlerden temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Merriam’a (2015) göre temel nitel araştırmada araştırmacılar, insanların yaşamlarını anlamlandırdıkları ve nasıl inşa ettikleri ile ilgilenirler.

2.1. Katılımcılar

Araştırmanın çalışma grubu amaçlı örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Patton’a göre “ampirik genellemelerden ziyade derinlemesine anlama” olanağı sağladığı için amaçlı örneklem bilgi zengini durumlar seçilmesine dayanır (2014, s. 230). Benzer şekilde Creswell (2017) de amaçlı örnekleme için “çalışmadaki temel olguyu açığa çıkartmaya yardım edebilecek katılımcıları seçme süreci” (s. 108) olarak tanımlar. Bu çalışmada amaçlı örnekleme tekniklerinden ölçüt örnekleme ve kolay ulaşılabılır örnekleme teknikleri birlikte kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme, çalışmaya dâhil edilecek katılımcıların bazı kriterlere uygunluğu esasına dayanır (Creswell, 2017). Bu araştırmada temel ölçüt, katılımcıların 18 yaş üzerinde ve evli olmalarıdır. Bu kriterler çerçevesinde çocuk sahibi olmaya ilişkin farklı özelliklere sahip kadınlarda annelik algısını belirlemek amacıyla katılımcıların gebe, henüz çocuğu olmayan ve kendisi ya da eşinden kaynaklı olarak çocuğu olamayan durumunda olmalarına özen gösterilmiştir. Katılımcıların gizliliğini sağlamak amacı ile araştırmada gerçek isimler yerine her bir katılımcı için K1-K5 şeklinde kodlar kullanılmıştır. Çalışma grubundaki katılımcıların özellikleri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri

	Yaş	Eğitim durumu	Çalışma durumu	Özellikler
K1	27	Üniversite mezunu (Hemşire)	Çalışıyor	1 yıllık evli, henüz çocuğu yok
K2	24	Üniversite mezunu (Sosyolog)	Çalışmıyor	10 aylık evli, 17 haftalık gebe
K3	38	Üniversite mezunu (Astrolog)	Çalışıyor	10 yıllık evli, çocuğu olamayan
K4	20	Ortaokul mezunu	Çalışmıyor	3 yıllık evli, aşılama yöntemi ile gebe kalmış, 23 haftalık gebe
K5	33	Üniversite mezunu (Öğretmen)	Çalışıyor	2 yıllık evli, çocuğu olamayan

2.2. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri 2017 yılı Nisan ve Haziran aylarında yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Yapılandırılmış görüşme, soruları belli olan, aynı soruların tüm katılımcılara sorulduğu ve soruların görüşme öncesinde titizlikle planlanmasını gerektiren bir görüşme türüdür (Patton, 2014). Yapılandırılmış görüşme formunun hazırlanması sürecinde öncelikle araştırmacılar tarafından ilgili alanyazın incelemesine dayanarak görüşme taslak formu oluşturulmuştur. Taslak form, nitel araştırma dersi öğretim elemanından alınan

uzman görüşü çerçevesinde düzenlenmiştir. Soruların anlaşılabilirliği ve amaca uygunluğunu gözden geçirmek amacıyla pilot uygulaması yapılan form, son düzeltmeler yapıldıktan sonra uygulanmıştır. Yapılandırılmış görüşme formunun oluşturulması esnasında soruların yönlendirici ve çok boyutlu olmamasına, anlaşılır olmasına ve katılımcıları kendi ifadelerini kullanmalarına teşvik eder nitelikte açık uçlu olmasına özen gösterilmiştir. Ortalama 45-60 dakika süren görüşmeler, her bir katılımcı ile bire bir olarak ve katılımcıların uygun oldukları gün, saat ve yerde gerçekleştirilmiştir. Görüşme öncesinde katılımcılara çalışma hakkında bilgi verilerek kişisel bilgi formu ve bilgilendirilmiş onam formunu doldurmaları istenmiştir. Tüm görüşmelerin gizlilik ilkesine bağlı kalınarak sadece bilimsel amaçlı kullanılacağı güvence altına alınmıştır. Görüşmeler, katılımcıların onayı alınarak kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve daha sonra araştırmacılar tarafından kelime-kelime dökümü yapılarak analize hazır hale getirilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Patton (2014) içerik analizini, “hacimli olan nitel materyali alarak temel tutarlılıkları ve anlamları belirlemeye yönelik herhangi bir nitel veri indirgeme ve anlamlandırma çabası” (s. 453) olarak tanımlar. Bu çalışmada içerik analizi sürecinde öncelikle katılımcıların görüşme sorularına verdikleri cevaplar araştırmacılar tarafından satır satır okunmuş ve açık kodlamaları yapılmıştır. Benzer özellikleri olan kodların aynı kategoriler altında toplanması yolu ile yazarların her biri tarafından kategoriler belirlenmiş, daha sonra kategoriler üzerinde görüş birliği sağlamak üzere yazarlar kategorileri birlikte değerlendirmiş ve sonrasında kategoriler arası ilişkiler incelenerek temalara ulaşılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular, temalar altında organize edilerek sunulmuştur. Bu teknikler kullanılarak araştırmanın kavramsal yapısı belirlenmiş, katılımcıların ilgili konuya ilişkin görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılarak, veriler desteklenmiştir.

2.4. Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Nitel araştırma geleneğinde standart bir geçerlik güvenilirlik ölçütleri setinden söz etmek mümkün değildir. Dayandığı yorumlamacı paradigma gereği, nitel araştırmanın geçerlik güvenilirlik ölçütleri, pozitivist paradigmaya dayanan nicel araştırmanın geçerlik güvenilirlik ölçütlerinden farklıdır (Merriam, 2013). Nitel bir araştırmanın bilimsel niteliğinin temin edilmesi ve değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulabilecek ölçütler konusunda zengin bir görüş çeşitliliği bulunmaktadır. Bu çeşitliliğe karşın, ilgili alanyazında çeşitleme (üçgenleme), katılımcı teyidi, uzman (meslektaş) görüşü, alanda uzun süre kalmak ve zengin betimleme sıklıkla yer verilen ölçütlerdendir (Glesne, 2015; Merriam, 2013; Patton, 2014). Bu araştırma kapsamında araştırmanın bilimsel niteliğini temin etmek amacıyla çeşitleme, uzman görüşü ve zengin betimleme ölçütlerine yer verilmesine özen gösterilmiştir. Bu kapsamda, verilerin analizi sürecinde birden fazla araştırmacının yer alması suretiyle analizde çeşitleme sağlanmış, görüşme sorularının oluşum sürecinde uzman görüşünden yararlanılmış, araştırma süreci ayrıntılı olarak açıklanmış ve elde edilen bulgular katılımcılardan alıntılar verilerek sunulmuştur.

3. BULGULAR

Araştırmanın amacı, kadınların anneliğe yönelik algıları konusunda genellenebilir bir açıklamada bulunmak değil, çalışmaya katılan kadınların anneliğe yönelik görüşlerini olabildiğince derinlemesine anlamaya çalışmaktır. Bu nedenle araştırma bulguları yorumlanırken, bulguların çalışmaya katılan kadınlarla sınırlı olduğu dikkate alınmalıdır.

Araştırmaya katılan kadınların anneliğe yönelik görüşlerine ilişkin bulgular (a) *annelik algısı*, (b) *annelik ve kadınlık kimliği*, (c) *toplumsal baskı* ve (d) *duygular* temaları altında sunulmuştur.

3.1. Annelik algısı

Katılımcıların görüşme sorularına verdikleri yanıtlar incelendiğinde, anneliğe birçok özellik atfettikleri dikkat çekmektedir. Anneliğe atfedilen özellikler arasında yoğun ve karşılıksız sevgi ve şefkat, sorumluluk, fedakârlık ve çocuk merkezli bir yaşam, çocuk sahibi olmaya ilişkin farklı özelliklere sahip katılımcıların tümü tarafından dile getirilmiştir.

K1: *Bir anne çocuğunu büyütürken o kadar sabrediyor ki sabırla sınıyor bir nevi... Annelik karşılıksız bence. Hiçbir karşılık beklemiyor anneler. Hep kendilerini ikinci plana atıyorlar... Fedakârlıklar yapacağım, hayatımda bazı şeyleri ikinci plana atacağım onun için... İşlenmemiş bir levha var karşınızda ona şekil verecek olan sizsiniz, yön verecek olan sizsiniz, iyi bir birey ya da kötü bir birey, donanımlı bir birey haline getirecek sizsiniz, bu açıdan çok önemli ebeveyn, anne olmak*

K2: *Annelik, canımdan çok sevdiğim bir şey... Mesela ben hamile değilken sağlığıma zararları olan şeyleri ne olacak canım diye rahat rahat yerken şimdi bir çips bile olsa bunu yemem gerekiyor çünkü bu benim bebeğim için zararlı. Annelik demek ki böyle bir şeymiş, diyorum. Onu ilk hissettiğimde eve geldim, bulaşık yıkarken karnım mermere değişiyor ya dedim kendi kendime “anneciğim üşüyor musun?” Daha ortada bir şey yokken üşümek için önümü ilikliyorum durup dururken bebeğimle konuşuyorum. Sen üşüdün mü diyerek hırkanın önünü ilikliyorum... Artık benden ya da bizden daha önemli bir şey var.*

K3: *Bolca sevgi demek aslında benim için. Sevmek, sevilme, duygusal derin bir bağ kurmak... Bir insan yetiştiriyorsun, sorumlulukların çok... Çok zor, fedakârlık gerek, anne olmak demek, biraz da kendi hayatını yaşayamamak demek.*

K4: *Çok güzel bir şey, dille anlatılmıyor... Daha şimdiden diyorum “çıkırsa da görsem” diye... Hastalığında sağlığında her şeyinle onun yanında olacaksın. Her şeyden önce anne geliyor zaten. En kötü durumda bile yanında oluyorsun. Babadan önce anne geliyor her zaman.*

K5: *Bütün şefkatini veriyorsun ona. Bütün egonu bir kenara atıyorsun, ona yöneliyorsun... Kesinlikle anne olan insan hayatından vazgeçecek. Şöyle vazgeçecek, mutlu olacaksın ama hayatından da ödünler vereceksin... Annelik benim için bilgilerimi o çocuğa aşılaktır. Hani onu, o hamuru istediğim şekle sokmaktır... Ben biraz anneliğe eğitim yönüyle bakıyorum. Sevgi, şefkat var ama bunun içinde güzel yetiştirme de olsun.*

Tüm katılımcılar tarafından ifade edilmiş olmasa da merhamet, huzur ve özlem gibi diğer bazı özelliklerin de anneliğe atfedildiği görülmüştür. Ayrıca, çocuk sahibi olamayan katılımcıların diğer hiçbir katılımcı tarafından dile getirilmeyen bazı özellikleri dile getirdikleri dikkat çekmiştir. Örneğin, K3, anne olunca insanın kendini daha güçlü ve yenilmez hissedeceğini, anneliğin bir kadına sabır ve sağduyunun yanı sıra aidiyet hissi, tecrübe ve birçok anı kazandıracığını dile getirmiştir. Aidiyet duygusu aşağıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere K5 tarafından da vurgulanmıştır.

K5: *Hani derler ya insanın çocuğu annesine benzer, babasına benzer.... Evlatlık bile almam. Çünkü biliyorum ki o anne ve babasının çocuğudur. Önceden, bekârken, evlat alırım diyordum. Ama şimdi öyle bir düşüncem hiç yok. Çünkü biliyorum, benim değil... Ben şunu istiyorum, bana ya da eşime benzemesi, bizim karakterimizi alması.*

Katılımcılara “herkes anne olabilir” ve “herkes anne olamaz” cümleleri hakkındaki görüşleri sorulduğunda, hemen hepsi herkesin anne olmayacağını dile getirmiştir. Bu görüş en

net biçimde K5 tarafından “Her doğuran kadın anne değildir. Öyle bir şey yok. Emek sarf eden kişi, sevgisini gösteren kişi annedir” şeklinde dile getirilmiştir. Bu bağlamda K3 de “yaşamda farklı ilişki düzlemlerinde birçok insana annelik yapıyoruz” diyerek, anneliğin doğurmaktan çok ilişki boyutuna odaklanarak, aslında kadınların sadece çocuklarına değil, diğer insanlara da zaman zaman annelik yaptığını ifade etmiştir. K4 ise “kadın var anne olabilir, kadın var anne olamaz. Kimisi biliyor nasıl anne olacağını, kimisi bilmiyor” ifadesiyle anneliğin doğurmaktan öte bir boyutu olduğuna vurgu yapmış ve bunu kadınlarda içsel bir annelik duygusunun bulunup bulunmamasına bağlamıştır:

K4: Çocuğu olanlar bazen onu geri tepebiliyor, istemiyor ya çok kızıyorum. Onların demek ki, annelik duygusu yok.

3.2. Annelik ve Kadınlık Kimliği

Farklı görüşme sorularına verdikleri yanıtlarda kadınların yer yer kadın olmak ve anne olmak kavramları arasında ayırım yaptıkları görülmüş ve dile getirdikleri görüşler kadınlık annelik kimliği teması altında toplanmıştır. Gebe katılımcıların her ikisi de özellikle bebeğin ilk hareketini hissettiklerinde kendilerini bir anne olarak görmeye başladıklarını ve gebe olduktan sonra annelerini gerçek anlamda anlamaya başladıklarını belirtmişlerdir.

K2: Gebe olmadan annelik anlaşılmıyormuş. Ben anneliği gebe olduktan sonra anladım. Annem gibi olduğumu hissettim.

K4: Önceden sadece titrer gibi oluyordu. Dün iş yaptıktan sonra ilk defa bu kadar net hissettim. O an anladım anne olduğumu.

Gebe kadınların bu ifadeleri, her ne kadar daha önce tahliller yolu ile gebe olduklarını öğrenmiş olsalar da, bebeğin hareketini hissetmenin katılımcıların annelik kimliğini kazanmalarında önemli bir yeri olduğuna işaret etmektedir.

Henüz çocuğu olmayan ve çocuğu olamayan kadınların cevaplarında ise kadınlık kimliğine vurgu yapılmıştır. Örneğin henüz çocuğu olmayan K1 kadınlık ve annelik kimliği ile ilgili görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

K1: Kadının yeri de toplumumuzda çok iyi değil açıkçası. Erkek egemen bir toplum, erkekler kendilerine daha çok önem veriyor. Ama ne ki biz kadın olarak önemli olduğumuzu onlara hissettiriyoruz, bir birey olduğumuzu ve onlardan daha güçlü olduğumuzu hissettiriyoruz... Ben zannetmiyorum anne olan bir kadını daha çok söz sahibi olur, böyle düşünmüyorum. Her kadın bir birey olarak bir söz hakkına sahip, anne olması ya da olmaması buna artılar sağlamıyor.

Yine K5 de kadın ve anne olmanın birbirinden ayrı kimlikler olduğunu net bir şekilde ifade etmiştir:

K5: Kadın olmak çok farklı anne olmak çok farklı. Şöyle bir şey var mesela, ben evliyim ama kendimi aile olarak görmüyorum. Kadın olmak illa çocuğu olması demek değil. Kadın olmak toplumda bir yer edinmek ve bir birey olarak kendini kanıtlamandır... Ama şöyle söyleyeyim, çocuğunun olmasıyla kişi... “Artık ben bir anneyim” der, “ben bir kadını” demez.

K5 aynı zamanda toplumda kadın veya anne olarak kabul görmenin de farklı koşullara bağlı olduğunu belirtmiştir.

K5: Çünkü bu defa çocuğum var ama annelik vasfını gerçekleştiriyorsan, hani o annelik kadınlıktan bile çıkar artık. Derler ki bu kadın annelik vasfını taşıyor ve toplumda yer edinmez. Zaten o kadına anne olarak saygı da duyulmaz. Ve o annelik kavramından çıkar sadece kadın konumuna geçer ve kadın olarak da saygı duyulmaz.

Bu görüşlerde kadının eğer çalışmayan bir anne ise toplumda kabul ve saygı görmesinin temel koşulunun iyi bir anne olması olduğu aksi halde ne kadın ne de anne olarak kabul ve saygı göremeyeceği dile getirilmiştir.

K3 ise anneliğin insana sabır, hoşgörü, sağduyu kazandıran bir durum olduğunu, kendisi anne olamayacağı için hoşgörüsüz, tahammülsüz, merhametsiz bir insana dönüşme endişesi taşıdığını belirtmiştir. Öte yandan, çocuk doğurmayan kadınların bedenlerinin daha dinç olması nedeniyle bir avantaj olduğunu ve hatta kadınlık kimliğine ilişkin farkındalığının da arttığını ifade etmiştir:

K3: Fiziksel olarak avantaj, sarkmıyorsun, hasar görmüyor bedenin. Psikolojik olarak ise kadın anne olmadan da kadındır. Hiç evlenmese de, doğurmasa da kadın kadındır. Bu konuda gayet iyiyim, yeterli hissediyorum kendimi. Hatta kadınlığını kimliğini daha çok fark etme şansın var. Çok yalnız kalıyorsun, sorguluyorsun kendini. Farkındalığın artıyor.

3.3 Toplumsal Baskı

Kadınlık ve annelik kimliğinin gelişimi, kadınların içinde buldukları toplumsal bağlamdan bağımsız değildir. Çalışmaya katılan kadınların hepsinin görüşme sorularına verdikleri yanıtlarda, kimi zaman içselleştirilmiş bir değer olarak ve kimi zaman ise bir mağduriyet kaynağı olarak toplumsal baskının izlerine rastlanmıştır. Katılımcıların ifadelerine göre toplumumuzda evli olan kadınların istisnasız bir şekilde çocuk sahibi olmaları beklenmektedir. Çocuk sahibi olamayan katılımcılardan biri olan K5 aşağıdaki ifadelerinde toplumdaki bu beklentinin kendisi tarafından da içselleştirildiğini dile getirmiştir:

K5: Evliysen çocuk istiyorlar. Toplum istiyor. Sonra sen de istiyorsun, aile kavramını hissetmek için. Mesela evlisin ama çocuğun yok, karşı tarafın çocuğu var, karşı taraf çocuğu gözüne sokuyor. “Hadi yap.” diye veya “Aa neden olmuyor?” diye. Öyle bir oluyor ki sanki ben istemiyorum da yapmıyorum. Bazen de “Bak! benim var, senin yok.” gibi oluyor.

Henüz çocuğu olmayan ve gebe katılımcıların “Anne olamayacağınızı öğrenseniz ne hissedesiniz?” sorusuna verdikleri cevaplarda toplumdaki bu beklentinin yansımaları açıkça görülmüştür:

K1: Bazen bunu düşünmüyor da değilim, düşündüğüm anlar da oluyor. Anne olamayacağımı öğrensem, neler olur! Sanmıyorum ki eşim beni bırakır, yo hayır, bırakmaz.

Henüz çocuğu olmayan K1’in bu ifadesinde toplumsal baskı birkaç yönüyle kendini göstermiştir. Öncelikli olarak, katılımcı, anne olamayacağını öğrendiğinde kendisinin ne hissedeceğinden önce eşinin tepkisine odaklı bir yanıt vermiştir. Bu tepki anne olamamasının nedeninin otomatik olarak kendisinden kaynaklı olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Ve son olarak da bu tepki, toplumumuzda erkeklerin çocuk sahibi olamayan eşlerini boşamalarının normalleşmiş bir olgu olduğuna işaret etmektedir. Öyle ki gebe olan her iki katılımcının da aynı soruya verdikleri yanıtlarda boşanma konusu gündeme getirilmiştir.

Üç yıl tüp bebek tedavisi gördükten sonra aşılama yoluyla gebe kalan K4 de çocuk sahibi tedavi sürecinde toplumsal baskıya nasıl maruz kaldığını şöyle dile getirmiştir:

K4: Çevredekiler ısrarla çocuğumun olmamasını kafama taktığını söylüyordu ama öyle bir şey olmadığını söylüyordum. O yüzden hiç strese girmedim ve o şekilde oldu işte. Ama çocuğun olmaması çok kötü. Allah korusun boşanmaya kadar götürülenler var... İlk evlendiğim zamanlar eşime “çocuğumuz olmasa ne yapardın?” diye sordum... Kızdı bana, “bir daha öyle şeyler söyleme” dedi. “Şeytana uyup seni boşamam” dedi. Ama kimisi de hemen “çocuğum olmazsa giderim boşarım” diyor. O da çok kötü bir durum, ömür boyu onun stresine yaşamak zorunda kalıyorsun. Sürekli “olmayacak, olmayacak, eşim beni boşayacak”

diyeceksin kendi kendine. Bazen de büyükler çok karışıyor, “senin çocuğun olmuyor, tedavi olsana” gibi sözlerle baskı yapıyorlar.

K4’ün de bir kadının çocuk sahibi olamazsa eşinin kadını boşaması ihtimaline işaret etmesi ve K1’de olduğu gibi kendi duygusal tepkisinin ne olacağına değinmeden eşinin olası tepkisine odaklı bir yanıt vermesi dikkate değerdir. K4 tedavi sürecinde çocuk sahibi olamama durumu ile Allah’a sığınarak baş ettiğini ifade etmiştir:

K4: *Nasıl olacak, tüplerim açılmazsa diye düşündüm. Çünkü tüpleri kapanıp açılmayanlar da varmış. Hadi açılmazsa dedim ama sonrasında Allah var dedim. Allah’tan ümidimi kesmedim. Allah varken doktorlar sadece vesile dedim... Allah tüp bebekle kimseyi uğraştırmasın, çok zor. Hiç olmayışı zaten daha zordur. İnsan kafayı yer çocuğu olmazsa, nasıl olacak ki öyle?*

Gebe olan bir diğer katılımcı (K2) ise eğer anne olamayacağını öğrenirse kendisini eksik hissedeceğini ifade etmiştir. Bu ifade de yine K1’de olduğu gibi anne olamamasının nedeninin otomatik olarak kendisinden kaynaklı olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Hatta aşağıdaki ifadesinden de anlaşılacağı üzere sözünü ettiği eksiklik, duygusal bir eksiklik değil, kadın olarak kendini eksik hissetmedir. Ayrıca, eksiklik hissini dile getirirken K1 ve K4 gibi O da kendisini değil, eşini merkeze alan bir bakış açısı sergilemiştir:

K2: *Kendimi eksik ve yetersiz hissederdim.*

Görüşmeci: *Hangi açıdan eksik hissederdin?*

K2: *En çok eşime karşı eksik hissederdim. Kadınlığım tam değil diye düşünürdüm ve kendimi yarım gibi hissederdim. “Yarımum ben, yarım kadını” diye düşünürdüm.*

K4 gibi K2 de çocuk sahibi olamasa, bu durumla ancak Allah’a sığınarak baş edebileceğini ifade etmiştir:

K4: *Üç beş yıl, belki çok uzun yıllar sonra kendimi kadınlığın annelikle eşdeğer olmadığına ikna ederdim. “Bu da Allah’tan gelen bir durum” diye kendimi alıştırılmaya çalışırdım. Ancak öyle kendimi teselli edebilirdim.*

Çocuk sahibi olamayan katılımcılara ise “Anne olamayacağınızı öğrendiğinizde neler hissettiniz?” sorulmuştur. Katılımcıların verdiği yanıtlar, her ne kadar henüz çocuğu olmayan ve gebe kadınlar da toplumsal baskıya maruz kalsalar da, istedikleri halde kendinden ya da eşinden kaynaklı bir nedenle ya da açıklanamayan bir nedenle çocuk sahibi olamayan kadınların daha yoğun deneyimlediklerini göstermektedir. İstedikleri halde çocuğu olmayan kadınlar toplum içinde kendilerini anlaşılmamış hissettiklerini ve zaman zaman toplumun yargılayıcı tavırlarına maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir.

On yıldır evli olan ve altı kez tüp bebek tedavisi gördüğü halde çocuk sahibi olamayan K3 bir nevi savunma mekanizması geliştirerek bu durumla baş etmeye çalıştığını ifade etmiştir:

K3: *“Zaten çok zor, fedakârlık gerek, anne olmak demek biraz da kendi hayatını yaşayamamak demek” gibi “olmaması iyi oldu biraz da” gibi düşüncelere boğuldum. “Zaten ben de, ben kendimle kalmak, gezmek, hayatı dolu-dolu yaşamak istiyorum” gibi. Yani “çocuk bunlara engel aslında” düşüncesi yerleşti ve çok uzaklaştım bu duygudan, acıdan.*

Her ne kadar acıdan uzaklaştığını, durumunu kabullendiğini ifade etse de, görüşme kayıtlarındaki alan notlarında ifade edildiği üzere, görüşme esnasındaki beden dili ve gözlerinin sık sık dolmasından, katılımcının hâlâ bu durumun etkisinde olduğu anlaşılabilir. Çocuk sahibi olamayan kadınlar, K3’ün aşağıdaki dokunaklı ifadesinden anlaşılacağı üzere,

bir yandan istediği halde gebe kalamamanın verdiği acı ile baş etmeye çalışırken bir yandan da toplumsal baskıya maruz bırakılmaktadırlar:

K3: *Zannediyorum ki [çocuk sahibi olamamanın] diğer zor tarafı insanlara bunu anlatmak. Çünkü çoğu zaman aslında tıbbın çok geliştiğini ve aslında kısırlığın çok mümkün olmadığını düşünüyorlar. Oysa hâlâ mümkün. Sizi sorguluyor ve defalarca alanınıza giriyorlar. Sanki onlara her denemeyi ve sağlık problemlerinizi anlatmanız gerektiği hissini taşıyorlar. Onları ikna etme ihtiyacında oluyorsunuz. Onlara “Her şeyi yaptım, olmadı.” diyorum. Biri, neden altı denemede kaldığımı sormuştu. Eğer gerçekten istiyorsam, durmamalıyım! ... Bazen de “kısırsın ve eşin seni bırakmamış, ne şanslısın” diyorlar... Oysa bu durum acıtıyor. İnsan kendini suçluyor, sorguluyor, “Yanlış mı yaptım? Cezalandırılıyor muyum?” hissi düşüncesi kaplıyor... Benim çok zamanımı aldı, bu konuyu gözlerim dolmadan ve kendimi suçlamadan konuşabilmek...2008 de başladı süreç ve son 6 aydır iyiyim. Nerdeyse 9 yıl. Çünkü olmayacağını kabullendikten sonra başlıyor asıl yolculuk. Duygular su yüzüne çıkıyor ve kendini iç dünyanı ve elbette diğerlerini daha iyi tanıyorsun... Kabul etmek zor evet gerçekten zor ama bir süre sonra ne kendini ne de aileni yormamak adına hayatın bir şekilde devam ettiğini bilerek her şey sanki üzeri örtülmüş gibi oluyor.*

3.4. Duygular

Kadınlık ve annelik kimliğinin kadınların içinde yaşadıkları toplumsal bağlamda inşa edilmesi nedeniyle, çocuk sahibi olma ya da olamama durumunda kadınların deneyimledikleri duygular da aslında toplumsal inşa ürünüdürler. Anneliğin idealize edilmesi ve yüceltilmesi, toplumda evli olan her kadının çocuk sahibi olması yönündeki yaygın beklenti, çocuk sahibi olamayan kadınların özel alanlarına girilmesi, tüm bunlar kadınların çocuk sahibi olma ve olamama durumunun her ikisinde de oldukça yoğun, ancak nitelik olarak birbirinden farklı duygular yaşamalarına yol açmaktadır. Her iki durumda da katılımcıların yaşadığı yoğun duygular, gebe katılımcılara “Anne olacağınızı öğrendiğiniz an ne hissetmişsiniz?” sorusuna, çocuğu olmayan ve çocuğu olamayan kadınlara ise “Anne olacağınızı öğrenseniz ne hissedersiniz?” sorusuna verdikleri yanıtlarda kendini açığa vurmuştur.

K1: *Şu an mesela öğrendiğimi düşünsem, oturur ağlardım herhalde sevincimden. Mutlu olurdum, sonuçta içimde bir canlı tohumlanıyor, onu hissetmek, çok apayrı bir duygu olsa gerek. İçim kıpır kıpır olurdu mesela, insan âşık olur ya, âşık olduğu zaman içerisinde çiçekler açar, ne bileyim bahar gelir, ilkbahar gelir, aynı o şekilde içim kıpır kıpır olurdu. Sonuçta o canlı benim içimde büyüyecek, ona bir şeyleri hayata tutunmasını ben sağlayacağım, ben bir nevi sebep olacağım. Bundan ötürü mutlu olurdum, âşık olurdum ona.*

Çocuğu olamayan katılımcılardan olan K5 anne olamayacağını öğrendiğinde büyük bir hayal kırıklığı yaşadığını ifade etmiştir.

K5: *Şöyle düşündüm. Hani derler ya, “insanın çocuğu annesine benzer, babasına benzer.” İlk öğrendiğimde şöyle düşündüm, “demek ki” dedim “bu bilgilerim bende kalacak, ben hiçbir zaman başkalarına veremeyeceğim,” hani “bu bilgilerim temelli bende kalacak” ve bana benzeyecek birinin olmaması çok hayal kırıcı bir şey, üzücü bir şey.*

Kendisine çocuğu olacağını öğrense nasıl hissedeceği sorulduğunda ise, bilgilerini ona aktarma imkânı bulacağı ve kendisine ait olacağı için mutluluk duyacağını ifade etmiştir.

Çocuğu olamayan diğer katılımcı (K3) ise anne olamayacağını öğrendiğinde tepkisiz kaldığını ve ağlayamadığını dile getirmiştir. Kendisine çocuğu olacağını öğrense nasıl hissedeceği sorulduğunda ise şöyle yanıt vermiştir:

K3: *Mutlu olurdum ve sevinçten ağlardım sanıyorum. Duygularım gözyaşları olurdu, sessiz çılgınlıklarım çünkü onlar benim.*

Çocuğu olmayacağını öğrendiğinde ağlayamadan öylece donakalan K3'ün, çocuğu olacağını öğrense hissedeceği duyguyu ifade ederken “sessiz çılgınlık” ifadesini kullanması dikkate değerdir. Sessiz çılgılık, K3'ün sadece ne derece yoğun duygular içerisinde olduğunu değil, aynı zamanda o duygularla baş etmek için duygularını nasıl bastırmış olduğunu da bir işarettir.

Gebe katılımcıların çocuk sahibi olacaklarını öğrendiklerinde yaşadıkları duyguların da çocuk sahibi olmayan ve olamayan kadınların duyguları kadar yoğun olduğu görülmüştür. Örneğin, henüz on aylık evli ve doğal yolla gebe kalmış olan K2, çocuk sahibi olmak istediklerini dile getirmiş ve gebe olduğunu öğrendiği andaki duygularını şu şekilde ifade etmiştir:

K2: *Testi yaptıktan sonra uzun süre bakamadım ve ağladım. Yoksa çok üzülürüm diye varsa da mutluluktan çünkü üç gün kendimi çok kaptırmıştım. Sonra baktım çift çizgi o anı unutamiyorum ellerim titriyordu. Düşürecektim. Uzun süre baktım çok güzel bir şeye bakar gibi. Hâlbuki hiçbir şey yok sadece çift çizgi var. Bakıp, bakıp ağladım uzun süre. Sonra testi hediye paketi yaptım. O gün öyle çok mutlu olduk.*

Aşılama tedavisi ile gebe kalmış olan K4 gebe olduğunu öğrendiğinde yaşadığı duyguları şu şekilde dile getirmiştir:

K4: *Doktorum yüzde yüz hamilesin deyince çok mutlu oldum ama anlatılabilecek bir duygu değil, yaşanması gerekir... O an ki his bir değişik. Kalbim pır pır atıyor.*

Çocuğu olmayan ve olamayan katılımcılardan farklı olarak gebe katılımcıların yanıtlarında yaşadıkları duyguların sadece yoğun değil aynı zamanda karmaşık olduğu da görülmüştür. İstenen bir durum olarak ortaya çıktığında gebelik kadınlara mutluluk veren bir durumdur. Ne var ki gebe olduğunu öğrenme kadınlarda mutluluğun yanı sıra bazı korku ve endişelere de yol açabilmektedir. Bu durum katılımcıların ifadelerinde de ortaya çıkmıştır:

K2: *Zaten ilk duyduğumda ağladım. O ağlama acaba korktuğum için mi ağladım çok sevdiğim için mi ağladım bilmiyorum... “Sorumluluk alabilecek miyim? Onu iyi bir şekilde yetiştirilebilecek miyim? Maddi manevi onun her şeyiyle yanında olabilecek miyim?” Ölüm bazen insanın aklına geliyor, doğum aklına geliyor. Allah korusun annesini, bebeğini kaybedenler var.*

Benzer şekilde K4 de bebeğe dair korku ve endişeleri olduğunu ifade etmiştir.

K4: *Şu an hep mutluluk var ama yarın doğduğunda nasıl olacak bilmiyorum. Panik atak var bende... Mesela herhangi bir çocuğun boğazına bir şey dursa hemen korkarım. Kalakalırım, değişik bir his olur içimde... Değişik bir duygu korku değil aslında, içimde bir sızı oluyor hemen. Daha dünyaya gelmemesine rağmen ona bir şey olacak diye korkuyorum... Tek endişem, çocukta bir şey olursa, doğumum zor olursa. Ama onlar, annelik işte, geliyor akla.*

Mutluluk ve endişenin karışımı olan bu duygulara ek olarak, gebe katılımcıların her ikisi de gebe olduklarını öğrendikleri andan itibaren taşıdıkları bebekle ilgili hayaller kurduklarını ve bebekle konuşmaya başladıklarını dile getirmişlerdir:

K2: *O gün hayal kurmaya başladım. Artık evde üç kişi olacağız. Hayatımın geri kalanı nasıl olacak?... Dün mesela elim kanadı, hüüngür hüüngür ağladım, bebeğime şikâyet ettim, onunla konuştum. Elim kanadı diye bir saat boyunca hiçbir şey yapmadım. O zaman da kendi kendime “sen bu yaraya dayanamazken nasıl doğum yapacaksın?” dedim.*

K4: *Bazen de şekerli şeyler yediğim zaman hareketleniyor ya onunla konuşuyorum. Kendi kendime soruyorum onun dili varmış gibi onun adına cevap veriyorum. Mesela doğumu*

kolay yaptırarak mısın diyorum, o da yaptırırım tabi ki anne diyor, işte birbirimizle konuşuyoruz böyle.

4. TARTIŞMA

Çalışmamızda gebe, henüz çocuğu olmayan ve kendisi ya da eşinden kaynaklı olarak çocuğu olamayan kadınların anne olmaya yönelik görüşleri incelenmiştir. Kadınların anne olmaya ilişkin algıları ile ilgili bulgular belirlenen dört tema altında tartışılmıştır.

4.1. Annelik Algısı

Çalışmamızda katılımcılar anneliğe, yoğun ve karşılıksız sevgi ve şefkat, sorumluluk, fedakârlık ve çocuk merkezli bir yaşam özelliklerini atfetmiştir. Alanyazına baktığımızda anneliğe yönelik geleneksel annelik algısının bu yönde olduğu görülmektedir. Çeşitli kültürlerde farklı yaş grubundaki kadınların, çocuk sahibi olsun olmasın anneliğe atfedilen bu özellikleri içselleştirdiği görülmüştür (Afiyanti ve Solberg, 2015; Bell, 2020; Budds, Locke ve Burr, 2016; Korukcu, 2020; Myers, 2017; O'Brien ve ark., 2020).

Çalışmamızda katılımcıların iyi anne kavramı, “herkes anne olabilir” ve “herkes anne olamaz” cümlelerine yaptıkları yorumlardan çıkarılmıştır. Kadınlar, iyi anne olmayı tanımlarken çocuğun yanında olmak, çocuğunu sevmek, hayatını ona adamak ve fedakârlıklar yapmak, onu beslemek ve güvenli bir çevre oluşturmak, çocuğa hayatı öğretmek ve hayat boyu desteklemek ifadelerini sıralamıştır. Bu yönlü bir anneliği yüceltmış, başka türlü bir anneliğe sıcak bakmamıştır Alanyazına benzer olarak katılımcılar iyi anne olmayı doğurmaktan çok ilişki boyutuna odaklanarak çocuğun bakımı, yetiştirilmesi ve fedakarlık ile bağdaştırmıştır (Korukcu, 2020; O'Brien ve ark., 2020).

Bizim çalışmamızda kadınların anne olmaya ne zaman karar verdikleri ya da kendilerini nasıl hazır hissettikleri ayrıntılı olarak ele alınmamıştır ancak özellikle gebe katılımcıların, gebeliğin başlangıcından itibaren çocuk merkezli bir hayata geçtikleri ve bu durumun kendi annelik tanımlarının içinde olduğu görülmüştür. Anneliğe atfedilen bu özellikleri karşılayamama endişesinin, kadınların çocuk sahibi olmayı erteleme nedenleri arasında olduğu da belirtilmektedir (Budds ve ark., 2016; Myers, 2017).

Çalışmamızda anneliğin kadının kendi karakter ve kişiliğine olumlu etkiler sağlayacağı “kendini güçlü, yenilmez hissetme ve sabır, sağduyu yanı sıra aidiyet hissetme, tecrübe kazanma” şeklinde güçlendireceği belirlenmiştir. Alanyazın incelendiğinde, ailenin toplumun temel yapı taşı sayıldığı ve görece daha geleneksel toplumlarda iyi anne olmanın; eşyle iyi bir ilişki içinde olmak ve sorumluluklarını yerine getirmek ve ev işlerini de yürütebilmeyi içerdiği görülmüştür (Afiyanti ve Solberg, 2015; O'Brien ve ark., 2020). Kadınlar, çocuklarını iyi yetiştirmeleri gerektiğini çünkü çocuğun aileyi temsil edeceğini vurgulanmıştır (Afiyanti ve Solberg, 2015). Çalışmamızın bu anlamda literatüre katkı sağladığı düşünülmektedir.

4.2. Annelik ve Kadınlık Kimliği

Çalışmamızda katılımcılar gebelikle beraber annelerini anlamaya başladığını ve bebeğin ilk hareketiyle annelik kimliğini kazandıklarını dile getirmiştir. Çocuğu olmayan ve olamayan kadınların cevaplarında ise kadınlık kimliğine vurgu yapılmıştır. Farklı hayat aşamalarında olan kadınların annelik algıları da farklı olmaktadır. Facchin ve ark. (2019), çocuğu olmayan kadınların, anne olmayı kişisel tamamlanma açısından daha önemli bulduğunu belirtmiştir. Ancak, anne olmayan veya olamayan kadınların, anne olmanın kadını tamamladığına dair geleneksel inancı desteklemedikleri çalışmalar da mevcuttur (Maher ve Saugeres, 2007; Suppes, 2020). Kadınların anneliğe verdikleri önemin çocuk sahibi olup

olmamaları, yaşları ve ilişki durumu gibi faktörlerden etkilendiği görülmüştür (McQuillan, Greil, Shreffler ve Bedrous, 2015).

Kadınların anneliği yapılan bir şey değil, olunan bir şey olarak gördükleri belirlenmiştir. Bell (2020) nin aktardığına benzer şekilde çocuk sahibi olamayan kadınlar, çocuk sahibi olanların kendilerini tamamen anneliğe vererek kadın olarak da rollerini sürdüreceklerini belirtmiştir. Çalışmamızın katılımcılarından biri de kadının eğer çalışmayan bir anne ise toplumda kabul ve saygı görmesi için iyi bir anne olması gerektiğini savunmuştur. Böylece, kadınların, çocuk sahibi olan kadınları değerlendirirken anneliği kadın kimliği ile beraber değerlendirdiği de görülmektedir.

4.3. Toplumsal Baskı

Çalışmamızda da çocuk sahibi olmayan ve olamayan kadınlar toplum içinde kendilerini anlaşılmamış hissettiklerini ve zaman zaman toplumun yargılayıcı tavırlarına maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Çocuk sahibi olamayan kadınların toplumsal baskıyı daha yoğun deneyimledikleri saptanmıştır. Alanyazına bakıldığında destekler nitelikte çocuk sahibi olmayan evli kadınlar üzerinde toplumsal bir baskı olduğu görülebilmektedir. Çocuk sahibi olmayan ve olamayan kadınların tamamı, bu durumun toplumdaki insanların onlara yönelik algısını negatif yönde etkilediğini söylemiştir (Facchin ve ark., 2019).

Bizim çalışmamızdaki çocuğu olamayan katılımcı ise çocuğunun olamayışını kendi lehine çevirdiğini “vücudunun bozulmayacağı, daha az yıpranacağı” ifade etmiştir. Katılımcının bu şekilde düşünerek toplumsal baskının kendi üzerinde yarattığı etkiyi azaltmaya çalıştığı görülebilmektedir. Başka bir açıdan bakıldığında çocuk sahibi olmayı kendileri istemeyen kadınların, bu tercihlerinden mutlu oldukları ancak, kendilerini akranlarının yaratmış oldukları anneler dünyasına “yabancı” hissettikleri belirlenmiştir (Koert, 2013). Çalışmamızda çocuk sahibi olamama durumunda kadınların, sağlık probleminin kendilerinden kaynaklı olduğunu düşünmeye eğilimli olduğu ve bu durumda eşlerinin boşanmak istemesini normal bir olgu olarak kabul ettiği görülmüştür. Çocuk sahibi olamamanın kadının varoluş ile ilgili kaygılarını ve kadınlığını tamamlamadıklarını düşünmelerine neden olduğu belirtilmiştir (Boz ve Okumuş, 2017). Bizim çalışmamızın aksine, İtalya’da yapılan çalışmada, Endometriozis tanısı nedeniyle çocuk sahibi olamayacağını öğrenen kadınlar, bu durumun eşleri tarafından daha az kadın gibi görülmelerine neden olmayacağını düşündüklerini ifade etmiştir (Facchin ve ark., 2019).

Çalışmamızda kadınların çocuk sahibi olmayı eşlerinden bağımsız düşünmedikleri görülmüştür. Çocuk sahibi olmak ya da olmamak eşler arasındaki ilişkiyi etkilemektedir. İlk defa anne olmuş kadınlar, ilk zamanlarda çocuk bakımı konusunda kendilerini yalnız hissetseler de zamanla eşleriyle ilişki ve bağlarının daha da kuvvetlendiğini söylemiştir (Korukcu, 2020).

Çalışmamızda katılımcılar çocuk sahibi olamama durumlarında eşlerinin kendilerinden boşanacağı endişesini dile getirmişlerdir. Kadınların çocuk sahibi olma ve annelik algılarının eşleriyle olan ilişkilerinden etkilendiği söylenebilir. Bu durum çocuk sahibi olmada eş ilişkisinin önemini ve toplumsal yargıların etkilerini ortaya çıkarmıştır. Kadınların anneliğe verdikleri önemin, bir ilişki içindelerse daha fazla olduğu ve bu durumun kadınların çocuk yapma eğilimini de artırdığı görülmüştür (McQuillan ve ark., 2015).

4.4. Duygular

Çalışmamızda kadınların hem çocuk sahibi olma hem de olamama durumunda yoğun duygular yaşadığı görülmüştür. Evli kadınların çocuk sahibi olması gerektiğine yönelik toplum baskısı, çocuk sahibi olamayan kadınların özel alanlarına girilmesi ve anneliğe

yönelik idealize düşünceler çocuk sahibi olamayan kadınların duygularının yoğunluğunu arttırabilmektedir.

Gebe kadınların, gebeliğin başlangıcından itibaren yoğun duygular yaşadığı belirlenmiştir. Bu duygular çoğunlukla sevinç ve mutlulukla ifade edilmektedir. Ancak kadınların geleceğe yönelik korku ve endişe hissettikleri de belirlenmiştir. Alandaki çalışmalar da kadınların çocuk sahibi olmakla mutlu hissettiklerini, çocuklarıyla vakit geçirmekten, onlarla oynamaktan ve konuşmaktan memnun olduklarını saptamıştır (Afiyanti ve Solberg, 2015; Korukcu, 2020).

Tedavi sonrası anne olacağını öğrenen kadınlar için mutlu ve keyifli bir süreç olarak tarif edilse bile bu süreçte bebeği kaybetme korkusu, belirsizlik, bebeğin sağlığı konusunda endişelenme sık rastlanılan duygulardır (Boz, Özçetin ve Teskereci, 2018). Bu bulgular çalışmamızdaki aşılama sonrası gebe kalan katılımcımızın görüşleri ile de örtüşmektedir.

Anne olamayacağını öğrenmek kadınların duygusal olarak hayal kırıklığı yaşamasına neden olurken bir taraftan da yoğun duygularını bastırdıkları ortaya çıkmaktadır. Anne olamayan katılımcılar anne olacaklarını öğrenmeleri durumunda ise büyük bir mutluluk ve aidiyet duygusu yaşayacaklarını ifade etmişlerdir. Bu durum hem bizim çalışmamızdaki, bu süreci bir süre deneyimlemiş ve sonrasında tedavi ile anne olma şansı yakalayan katılımcının duyguları ile hem de Boz ve ark. (2018)'nin çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma kadınların anne olmaya ilişkin algılarını belirlemek üzere yürütülmüştür. Kadınların çocuk sahibi olsun olmasın anneliğe yönelik yoğun duygular yaşadığı görülmüştür. Çalışmamızdaki tüm kadınların anneliğe sevgi, şefkat, fedakarlık, çocuğu hayatının merkezine koyma özelliklerini atfettiği saptanmıştır. Kadınların anneliğe yönelik çeşitli duygularının birçok faktörden etkilendiği görülmüştür. Gebe olma, kendisinin ya da eşinin sağlık probleminden dolayı çocuk sahibi olamama, yaşadığı toplum ve kültürel yapı bu faktörlerden bazılarıdır.

Çocuk sahibi olamayan kadınların toplumsal baskıya maruz kaldığı görülmüştür. Bu kadınların eşlerinin kendilerini boşaması düşüncesine normal bir olgu olarak yaklaştığı belirlenmiştir. Kadın ve annelik kimliği çoğunlukla beraber değerlendirilse de çocuğu olamayan kadınların kadın kimliğini vurguladıkları saptanmıştır.

Kadınların anneliğe yönelik algılarının çeşitli faktörlerden ne kadar ve nasıl etkilendiğinin derinlemesine incelenmesi adına farklı sosyokültürel yapıdaki kadınların ve farklı yaşam aşamasındaki kadınların (yeni çocuğu olmuş, birden fazla çocuğu olan veya boşanmış ama çocuğu olan vb.) çalışmalara katılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Afiyanti, Y., & Solberg, S. M. (2015). "It is my destiny as a woman" on becoming a new mother in Indonesia. *Journal of Transcultural Nursing*, 26(5), 491-498. <https://doi.org/10.1177/1043659614526243>
- Barnes, D. L. (Ed.). (2014). *Women's Reproductive Mental Health Across The Lifespan*. Switzerland: Springer International Publishing, p.75-82. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-05116-1>
- Bell, A. V. (2020). "Bubble wrapping vs. helping him learn his way": gender and definitions of parenting through the case of infertility. *Journal of Family Studies*, 26(1), 16-31. <https://doi.org/10.1080/13229400.2017.1292943>

- Beydağ, K. D. (2007). Doğum sonu dönemde anneliğe uyum ve hemşirenin rolü. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(6), 479-484.
- Budds, K., Locke, A., & Burr, V. (2016). “For some people it isn’t a choice, it’s just how it happens”: Accounts of “delayed” motherhood among middle-class women in the UK. *Feminism & Psychology*, 26(2), 170-187. <https://doi.org/10.1177%2F0959353516639615>
- Boz, I., & Okumus, H. (2017). The “everything about the existence” experiences of Turkish women with infertility: Solicited diaries in qualitative research. *Journal of Nursing Research*, 25, 268–275. https://journals.lww.com/jnr-twna/fulltext/2017/08000/The__Everything_About_the_Existence__Experiences.3.aspx
- Boz, İ., Özçetin, E., & Teskereci, G. (2018). Becoming a mother after infertility: A theoretical analysis. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(4), 496-511. doi:10.18863/pgy.382342
- Creswell, J.W. (2017). *Nitel araştırmacılar için 30 temel beceri* (Çev. H. Özcan). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Don, B., Chong, A., Biehle, S., Gordon, A., & Mickelson, K. (2014). Anxiety across the transition to parenthood: change trajectories among low-risk parents. *Anxiety, Stress, & Coping*, 27(6), 633-649. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10615806.2014.903473>
- Facchin, F., Buggio, L., Dridi, D., & Vercellini, P. (2019). A woman’s worth: The psychological impact of beliefs about motherhood, female identity, and infertility on childless women with endometriosis. *Journal of Health Psychology*, 1-9 <https://doi.org/10.1177%2F1359105319863093>
- Glesne, C. (2015). *Öykünüzü Keşfetmek: Veri Analizi*. İçinde A. Ersoy, P. Yalçınoğlu (Çev. Ed.), Nitel Araştırmaya Giriş, 5. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Horne, J., Corr, S., & Earle, S. (2005). Becoming a mother: Occupational change in first time motherhood. *Journal of Occupational Science*, 12(3), 176-183. <https://doi.org/10.1080/14427591.2005.9686561>
- Işık, Y. S. (2015). Küresel kültürel değişim ve ‘yeni’ annelik: Ankara Kamil Ocak mahallesi örneği. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 13(50), 48-75.
- Kuş, C. (2008). İnfertilite durumunda kadınların yaşam kalitesi ve algıladıkları sosyal desteğin belirlenmesi (Yüksek lisans tezi). İstanbul, Marmara Üniversitesi.
- Koert, E. (2013). From postponed parenthood to permanent childlessness: understanding the consequences of delayed childbearing. *Contraception*, 88(3), 439-440. <https://doi.org/10.1016/j.contraception.2013.05.038>
- Koropecy-Cox, T. (2002). Beyond parental status: psychological well-being in middle and old age. *Journal of Marriage and Family*, 64, 957-971. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2002.00957.x>
- Korukcu, O. (2020). Psycho-adaptive changes and psychological growth after childbirth in primiparous women. *Perspectives in Psychiatric Care*, 56(1), 213-221. doi: 10.1111/ppc.12413.
- Körükçü, O., Fırat, M. Z., & Kukulcu, K. (2010). Relationship between fear of childbirth and anxiety among Turkish pregnant women. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5(1), 467-470. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.07.125>

- Körükçü, O, & Kukulü, K. (2010). Relationship between fear of childbirth and anxiety among Turkish pregnant women. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5(1), 467-470. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042810014990>
- Körükçü, Ö., Kukulü, K., & Fırat, M. Z. (2012). The reliability and validity of the Turkish version of the Wijma Delivery Expectancy/Experience Questionnaire (W-DEQ) with pregnant women. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 19(3), 193-202. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2850.2011.01694.x>
- Ladores, S., & Aroian, K. (2015). The early postpartum experience of previously infertile mothers. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*, 44, 370-379. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S088421751531813X>
- Laney, E. K., Lewiss Hall, M. E., Anderson, T. L., & Willingham, M. M. (2015). Becoming a mother: The influence of motherhood on women's identity development. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 15, 126-145. <https://doi.org/10.1080/15283488.2015.1023440>
- Maher, J., & Saugeres, L. (2007). To be or not to be a mother: Woman negotiating cultural representations of mothering. *Journal of Sociology*, 43(1), 5-21. <https://doi.org/10.1177%2F1440783307073931>
- Mcdonough, P., Walters, V., & Strohschein, L. (2002). Chronic stress and the social patterning of women's health in Canada. *Social Science and Medicine*, 54(5), 767-782. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(01\)00108-3](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(01)00108-3),
- McQuillan, J., Greil, A. L., Shreffler, K. M., & Bedrous, A. V. (2015). The importance of motherhood and fertility intentions among US women. *Sociological Perspectives*, 58(1), 20-35. <https://doi.org/10.1177%2F0731121414534393>
- Mcquillan, J., Torres Stone, R. A., & Greil, A. L. (2007). Infertility and life satisfaction among women. *Journal of Family Issues*, 28(7), 955-981. <https://doi.org/10.1177%2F0192513X07300710>
- Mercer, R. (2004). Becoming a mother versus maternal role attainment. *Journal of Nursing Scholarship*, 36(3), 226-232. <https://doi.org/10.1111/j.1547-5069.2004.04042.x>
- Merriam, S.B. (2015). *Nitel araştırma yöntemleri* (Çev. Ed. S. Turan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Myers, K. (2017). "If I'm going to do it, I'm going to do it right": Intensive mothering ideologies among childless women who elect egg freezing. *Gender & Society*, 31(6), 777-803. <https://doi.org/10.1177%2F0891243217732329>
- O'Brien, K. M., Yoo, S. K., Kim, Y. H., Cho, Y., & Salahuddin, N. M. (2020). The good mothering expectations scale: An international instrument development study. *The Counseling Psychologist*, 48(2), 162-190. <https://doi.org/10.1177%2F0011000019889895>
- Özkan, H., & Polat, S. (2011). Anelik davranışını öğrenme süreci ve hemşirelik desteği. *Bozok Tıp Dergisi*, 1(3), 35-39. <https://dergipark.org.tr/pub/bozoktip/issue/3788/50601>
- Patton, M. Q. (2014). Nitel mülakat yapma. (çev. Mustafa Çakır & Serhat İrez). M. Bütün ve S. B. Demir (Eds.). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* içinde. (1.Baskı). Ankara: Pagem Akademi

- Suppes, A. (2020). Do women need to have children in order to be fulfilled? A system justification account of the motherhood norm. *Social Psychological and Personality Science*, 1-12. <https://doi.org/10.1177%2F1948550620909728>
- Vincent, C. (2010). *The sociology of mothering*. In M.W. Apple, S.J. Ball and L.A. Gandin (ed.), *The Routledge International Handbook of the Sociology of Education*, London: Routledge.